

Denna utställning har förberetts av Folkkonstproduktionens central i Prag och i Bratislava sasom den organisation som har hand om den tjeckoslovakiska folkkonstproduktionen, för att ge den svenska allmänheten en helhetsbild om folkkonsten i Tjeckoslovakien. Denna vår utgångspunkt har lett till att vi inte velat ordna utställningen historiskt, utan att vi gjort arrangemangen alltefter folkkonstprodukternas teknologi, deras funktion och modellernas utveckling. Den rika fonden av det folkliga skapandet från det förflutna representeras bara av några exemplar, som äger i sig själva en bredare basis inom sin sociala användning, för att tjäna människan även på hennes nutida civilisationsnivå. Ifall denna utställning lyckas övertyga besökaren om att folkkonsten i Tjeckoslovakien är i stånd att vinna rotfäste och bli den moderna materiella kulturens harmoniska beståndsdel, berika den och hjälpa till att inspirera den, då har den lyckats nå sitt mål.

Nordiska museets

Nordiska museets
bibliotek

NM:s

vägl. edn.

Ex. A

UTLÅNAS EJ

FOLKKONST I TJECKOSLOVAKIEN

[1960]

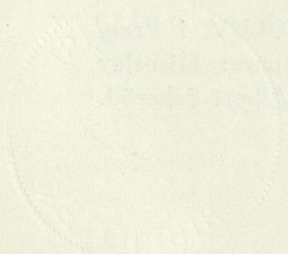

Ex. P

TJECKOSLOVAKISK FOLKKONST
UTSTÄLLNING PÅ NORDISKA MUSEET 19/2 — 18/4 1960

Ordnad av Centralen för folkkonst och slöjd, ÚLUV, i Prag,
genom Dr. B. Steiner. • Konstnärliga medhjälpare: Miroslav
Šotola, Václav Kautman. • Svensk kommissarie: Albert Eskeröd.

Nordiska museet, som själv endast i blygsam omfattning samlat på föremål från utomnordiska länder, har likväl tid efter annan öppnat sina portar för tillfälliga utställningar, belysande främmande folkkulturer. Det har skett i den övertygelsen att en jämförelse mellan förhållandena hos oss och i andra länder är ägnad att fördjupa kunskapen om vår egenart och dess förutsättningar. Inte minst är folkkonsten värd uppmärksamhet i sådant sammanhang genom sin obundenhet av modestilarna och sin stora variationsrikedom.

Det var därför med glädje museet hälsade ett initiativ av Tjeckoslovakiens ambassadör i Stockholm Dr. Jaroslav Havelka att för några månader till Sverige låta överföra ett representativt urval ur de rika samlingarna hos våra museala systerinstitutioner i hans hemland och även exempel på hur man i vår tid lyckats bygga vidare på gammal grund i likhet med vår egen hemslöjd. Det är en sådan kollektion som nu visas för den besökande allmänheten. Den tjeckoslovakiska folkkonsten är i mycket av ett annat kynne än den svenska, rikare både i formgivningen och färgerna. Liksom hos oss har den aldrig helt dött ut, och i senare tid har på samma sätt som i vårt land det gamla folkliga hantverket på nytt vunnit uppmärksamhet och dess produktion blivit omhändertagen och stödd av riksomspännande hemslöjdsorganisationer. Denna popularitet har sin naturliga förklaring i den skaparglädje och den medfödda smakkänsla som i regel utmärker dessa alster av anonyma konstnärer, som fritt kunnat låta sin egen särart utvecklas på gammal, traditionell grund.

Stockholm i februari 1960.

GÖSTA BERG

Professor Styresman för Nordiska museet

EX 14
Utställningen Tjeckoslovakisk folkkonst i Nordiska museet har alla utsikter att bli en viktig händelse i kulturförbindelserna mellan Sverige och Tjeckoslovakien.

Utställningen torde vara mycket rik såväl i fråga om kvantitet som kvalitet. Den visar grupper av bildande folkkonst — keramik, träarbeten, korgslöjd, vävnader, broderier och textiltryck, färggranna folkdräkter, målade påskägg m. m. — som är väsentliga och karakteristiska för vårt lands kultur. Vårt folk tycks alltid hava funnit en glädje i att åstadkomma vackra ting, som kunde bli till fröjd för ögat och göra livet behagligare.

Sedan de slaviska stammarna under fjärde och femte århundradena kom till landet har en särpräglad folklig konst blomstrat där. Landets yta är icke stor, men dess folkkonst är mycket olikartad. Varje bygd skapade sin egen kultur och sin egen folkkonst efter sin egen livsstil och sitt eget kynne.

Ännu i dag lever folkkonsten i vårt land och röner nu en allt större uppmuntran och ett allt större stöd. Dess inflytande kommer väl fram, även i den moderna konstindustriens produkter — i ståtligt tjeckiskt glas, i behagliga modevaror, i tjeckoslovakiska dockor och dockfilmer.

Denna utställning, som kommer att visas även i Belgien, Frankrike och andra länder, har först kommit till Sverige, ett land känt för sin rika folkkonst. Det är vår förhoppning att den svenska publiken med intresse skall lära känna också vår folkliga konst. Den har många gemensamma drag med den svenska, vilket röjer ett äldre kulturarv, även om man lätt nog ser att den också visar en annan karaktär. I båda lever en kärlek till det sköna, till det som kan göra livet rikare.

Det är vår förhoppning att denna utställning skall fylla en mission i de kulturella förbindelserna mellan våra folk, att den skall kunna visa sina svenska besökare något av det tjeckoslovakiska folkets liv och karaktär, att den skall visa drag som binder samman de

båda nationerna. Då kan den också bli ett blygsamt bidrag till en väg ut ur dagens mellanfolkliga problem genom att lära världens nationer att bättre förstå varandra och därmed också bana väg för ett alltmera omfattande fredligt samarbete.

JAROSLAV HAVELKA

Tjeckoslovakiska republikens ambassadör i Stockholm

Den traditionella folkliga konsten i Tjeckoslovakien utgör den värdefulla och fasta grund, varpå den nutida folkkonsten och slöjden bygger. Ännu i vår tid är också den gamla folkkonsten fullt levande i många trakter och i många former, och den utgör en utomordentligt värdefull tillgång för landets hela nationella kultur.

Det finns också mycket rika samlingar av folkkonst i landet, varav de tre centrala museerna i Prag, Brno och Martin har inemot 250.000 föremål. Ett ännu större antal finnes fördelat i krets-, distrikts- och lokalmuseerna landet runt. Här kan endast ges en översiktlig presentation av detta rika material. Folkkonsten utgöres både av rena bruksföremål och av ting, som i huvudsak har ett dekorativt och estetiskt ändamål. Materialet är naturligtvis mycket skiftande, beroende på vad naturen och de lokala förhållandena tillhandahållit: lera, trä, sten, metall, djur- och växtfibrer, läder, horn, pärlmor, ja även glas och papper. Folkkonstens ting äger som regel bruksföremålets ändamålsenliga och rena former, deras dekorationer röjer en känsla för harmoni och balans, bottnade i tingens funktion och materialets naturliga enkelhet. Denna folkkonst har mognat genom seklerna och är fortfarande i stånd att berika den nationella kulturen. Detta främst tack vare det förhållandet att de folkliga konstnärerna fortfarande är verksamma i landet. Folkkonsten är ingalunda något avslutat kapitel utan tillför alltjämt samhället nya värden.

Folkkonsten har urgamla rötter i Tjeckoslovakien. I vissa fall kan man följa dem tillbaka till förhistorisk tid. Detta gäller framförallt keramiken, som ju förekommer inom landet redan under yngre stenåldern och som sedan följer människornas liv genom seklerna ända fram till vår tid. Både i Böhmen och Mähren och Slovakien lever fortfarande folkliga krukmakare, som fortsätter att tillverka de gamla formerna med den gamla tekniken och den traditionella dekoren. Även den s. k. habanska keramiktraditionen

lever kvar, och fortfarande tillverkas den majolika som funnits i Mähren sedan år 1526, då anabaptisterna kom dit.

Föremålen av trä inom folkkonsten är mångahanda och tillverkningstekniken mycket växlande. På grund av träets förgänglighet finns inte så mycket av det äldre materialet bevarat som av keramiken. Men det är lätt att bevisa att trä varit ett rikligt använt material sedan urminnes tider. Det kan ju heller inte gärna ha varit annorlunda i ett så skogrikt land. Det är också vad man kan vänta att denna art av folkkonst fortlevat rikast bland herdarna, som ju lever största delen av sitt liv ute i det fria med rik tillgång på olika slags material. Det finns en varierande rikedom av vardagsting, matkärl m. m. och även musikinstrument, som tillverkats genom att träet kluvits, urholkats, snidats eller bränts. Ännu i dag tillverkar herdarna de karakteristiska kärl för fårmjolk, som kallas *črpáky*, och som har olika snidade figurer på handtaget. En annan typisk föremålsgrupp är de välvda träkistorna av kluvna bräder, uppbyggda som ett skiffertak, och benämnda *súsek*. De är vanligen dekorerade med geometriska mönster, som tillhör de allra äldsta inom träslöjden.

Tjeckoslovakien är ett av de land som har den äldsta och mest utvecklade textilindustrin. Traditionen inom hemslöjden med hemmatillverkat material har emellertid också djupa rötter och i vissa trakter av Mähren och Slovakien arbetar fortfarande folkliga vävare. I dessa bygder har också den gamla tekniken vid beredningen och förädlingen av lin, hampa och ylle levat kvar. Det förekommer att man fortfarande spinner för hand.

Slovakien och Mähren är också kända för sitt rika folkliga broderi, som tidigare varit utbrett över hela landet. Broderierna visar en mycket skiftande teknik, vars virtuosmässiga karaktär gett de tjeckoslovakiska broderiarbetena ett stadgat världsrykte. Medan man i äldre tid enbart arbetade på hemvävt linne och hamplinne med ofärgat eller hemmafärgat garn, har man sedan 1900-talet

alltmer använt bomullsväv, som broderats med färgat garn av bomull, ylle, guld- och silvertråd, glaspärlor, mynt, metalltråd och i södra Böhmen t. o. m. fiskfjäll.

Det tjeckoslovakiska folkets känsla för det textila materialets rätta användning, dess förkärlek för vackra broderier, dess rika fantasi i mönsterskapandet och dess tekniska skicklighet kan man också beundra i de vackra folkdräkterna. De är numera icke i allmänt bruk, men man kan dock få se dem i all deras skiftande rikedom vid högtidliga tillfällen. De kommer särskilt till användning vid de årliga folkvise- och folkdansfestivalerna, då de beundras i det mähriska Strážnice och i det slovakiska Východné av tusentals besökare både från det egna landet och från utlandet. En särskild art av folkkonst är de dekorerade påskäggen. Genom sin rika ornamentik och sin färgglädje är de ett gott exempel på äkta folkkonst. Det är en konst med gamla anor, vilket visas av fynd i fornlaviska gravar. Det finns äggmålareinnor i landets alla trakter och tekniken är skiftande. Man målar på en vaxad yta, äggen kan ges en plastisk dekoration med färgad vax, man gör etsade, skrapade och rivna dekorationer eller dekorerar med påklitrad halm eller märe från syrengrenar. Det förekommer både rent geometriska ornament, växtornament och fria dekorationer. Det skulle här föra alltför långt att gå i detalj och redovisa alla de olika material och den teknik och de dekorationer, som kommer till användning vid många andra grupper inom den tjeckoslovakiska folkkonsten. Ord kan ändå inte återge de skönhetsvärden av skiftande slag, som dessa ting av läder, metall, horn och annat material rymmer. De utställda föremålen får i möjligaste mån tala sitt eget språk.

Redan vid början av industrialiseringens epok gjordes i Tjeckoslovakien, liksom i så många andra länder, försök inte bara att bevara och bibehålla utan även att utveckla den folkliga konsten. Denna uppgift är numera anförtrodd åt en särskild institution,

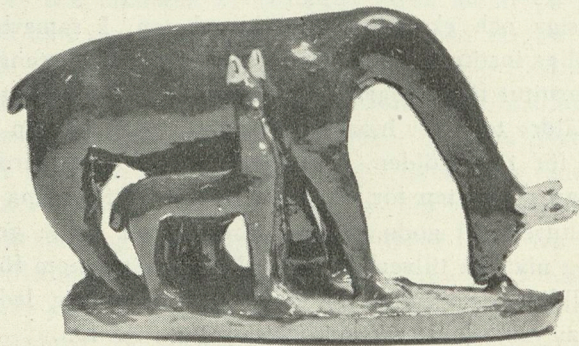
Centralen för folkkonst och slöjd, ÚLUV. Denna institution som år 1957 inrättades för Böhmen och Mähren och följande år även för Slovakien har till uppgift att sörja för den folkliga konstens inriktning och standard, att svara för utforskning av ännu kvarlevande traditioner, att sörja för en riktig kontakt med konstens och slöjdens utövare genom att systematiskt följa deras arbete och att svara för fostran av folkliga konstnärer i den unga generationen. Institutionen skall ekonomiskt stödja de folkliga konstnärerna, inom Böhmen och Mähren främst genom att ge dem arbetsuppgifter på verkstäder eller i hemmen, inom Slovakien främst genom att köpa upp folkkonstens alster. Denna centrala institution skall svara för produkternas distribution och för en riktig propaganda genom utställningar och fackpublikationer. Den är sålunda en institution, som har att syssla med såväl forskningsuppgifter som affärsverksamhet och propaganda. Den lyder under skol- och kulturministeriet och har understöd av statsmedel, då den anses fylla en kulturuppgift, som går vida utöver den rent affärsmässiga och ekonomiska verksamheten. I samarbete med vetenskapliga institutioner, såsom Tjeckoslovakiska vetenskapsakademiens institut för etnografi och folkloristik, museer etc., utforskar den äldre tekniker inom folkkonsten, vilket har sin särskilda betydelse för textilslöjden. I samverkan med konstnärer nyttiggöres sedan resultaten för att på ett riktigt sätt komma den moderna kulturen till godo. Dessa arbetsformer torde ge garanti för en hög nivå på tillverkningen, då man härigenom förenar de gamla folkliga erfarenheterna med en konstnärlig ledning till en enhet av nationell tradition och modern funktion.

När det gäller strävandena att tillvarata folkkonstens värden för samtiden finnes det mycket som kan bli en föreningslänk mellan Tjeckoslovakien och Sverige. Det är därför en förhoppning, att denna utställning av tjeckoslovakisk folkkonst i Sverige skall tilldraga sig stort intresse och mötas av förståelse.

På en av obeliskerna utanför Nordiska museet läses följande av Nordiska museets grundare, doktor Artur Hazelius, formulerade mening: « Den dag kan gry då allt vårt guld ej räcker att forma bilden av en svunnen tid. » Dessa ord kan också gälla för Tjeckoslovakien och uppskattningen av dess nationella kultur.

Dr. JAROSLAV OREL

vetenskaplig medarbetare i Centralen för folkkonst och slöjd i Brno

Rådjur, plastik på kruka. Ett arbete av folkkrukmakare Michal Polaško (+1956)

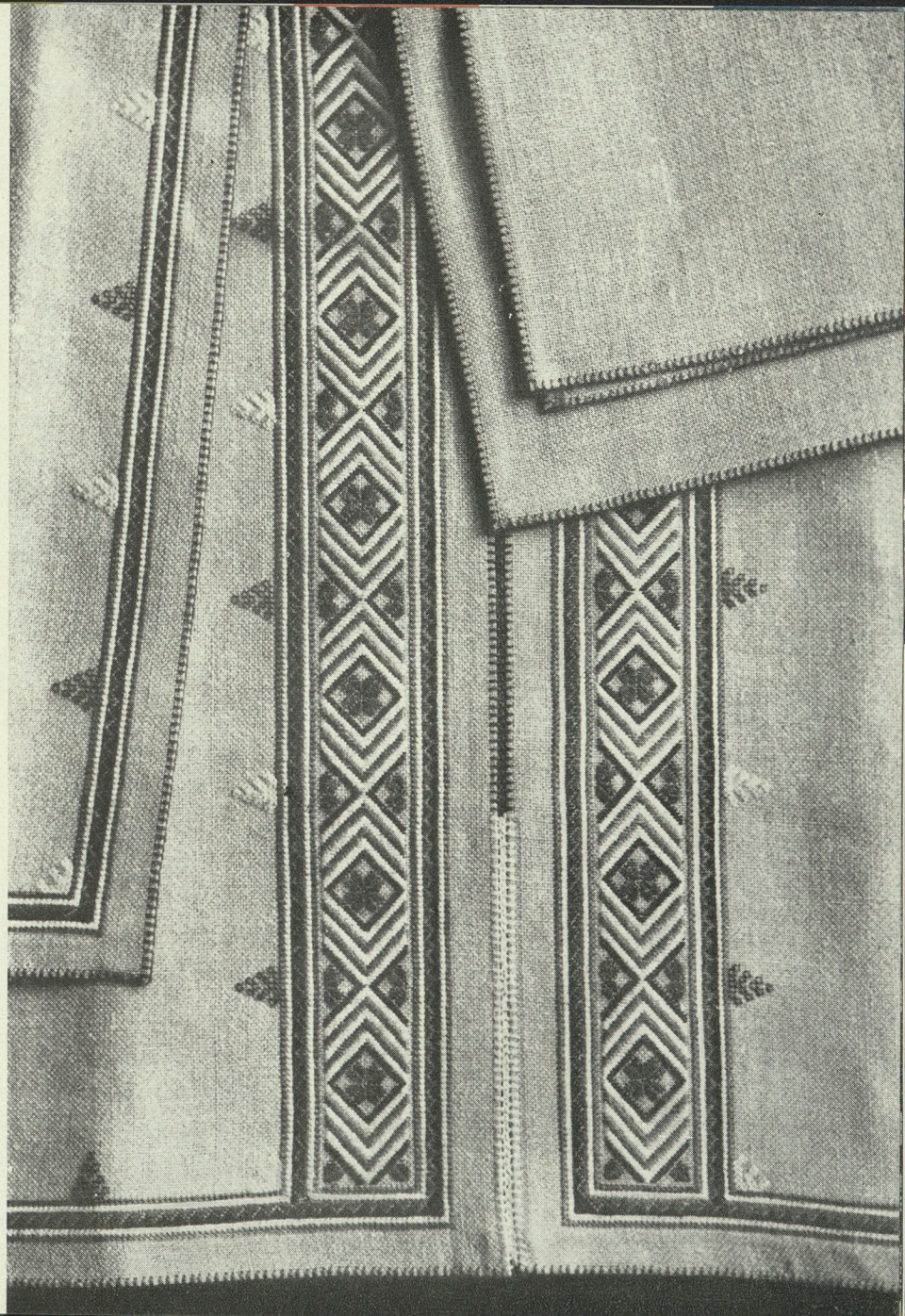

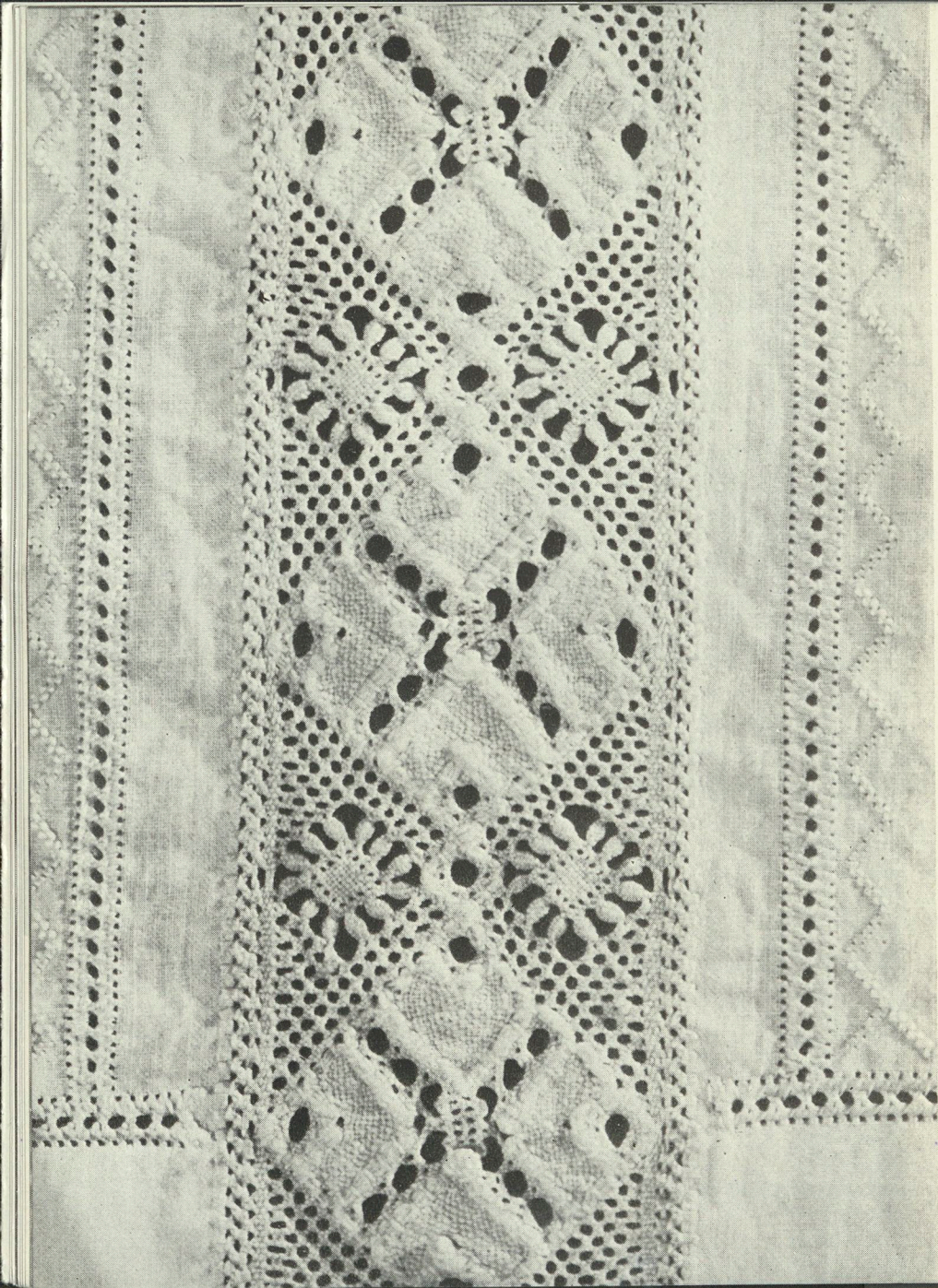
Pojkar från mellerstva Slovakien under folkdans, som kallas odzemek.

Běta Kovárová, folkbrodereska med dopduk över armen och högtidsduk på huvudet

Bordduk och servetter av grovt linne med blå, vit och svart brodering av Jarmila Sláčíková från Folkkonstcentralen, inspirerat av traditionella broderingar från Kopanice

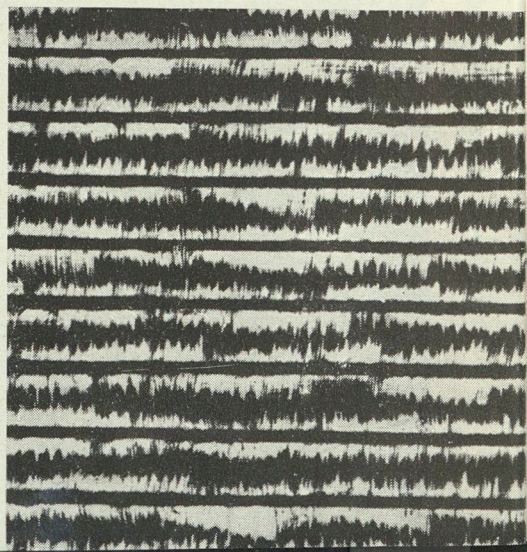
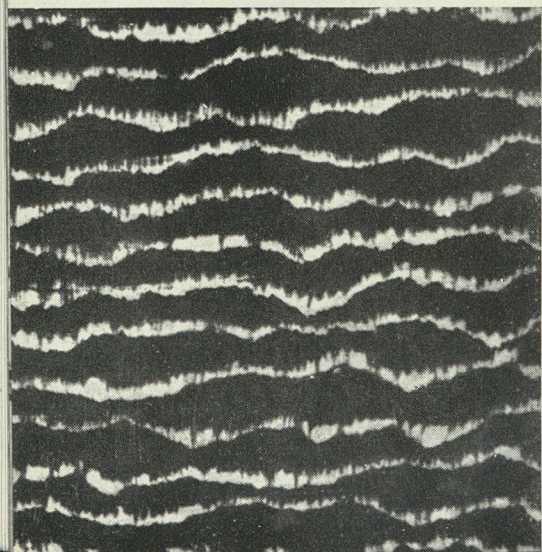

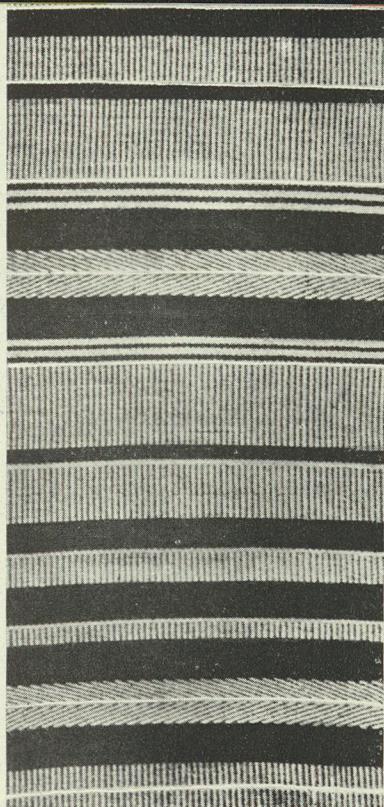

Ett knyppplät inslag från en ursprunglig folkdräkt från trakten kring Bzové i Slovakien

Detalj ur sydd spets med motiv från fastlagsfest, utarbetat av konstnärinnan Luba Krejčí

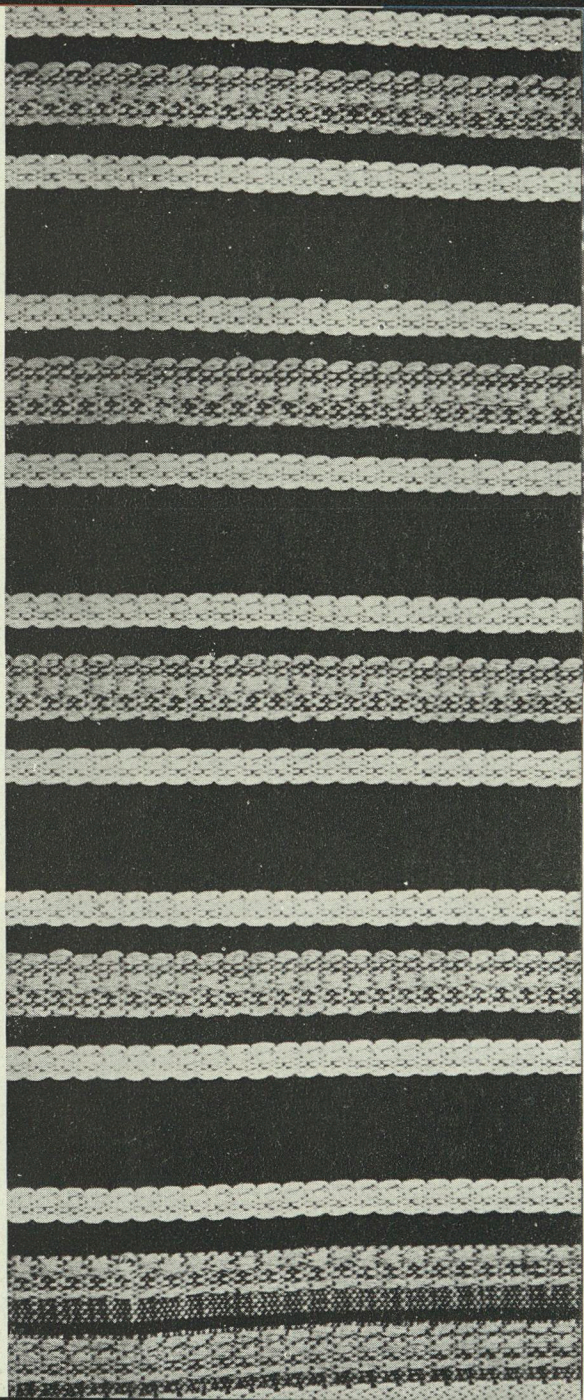

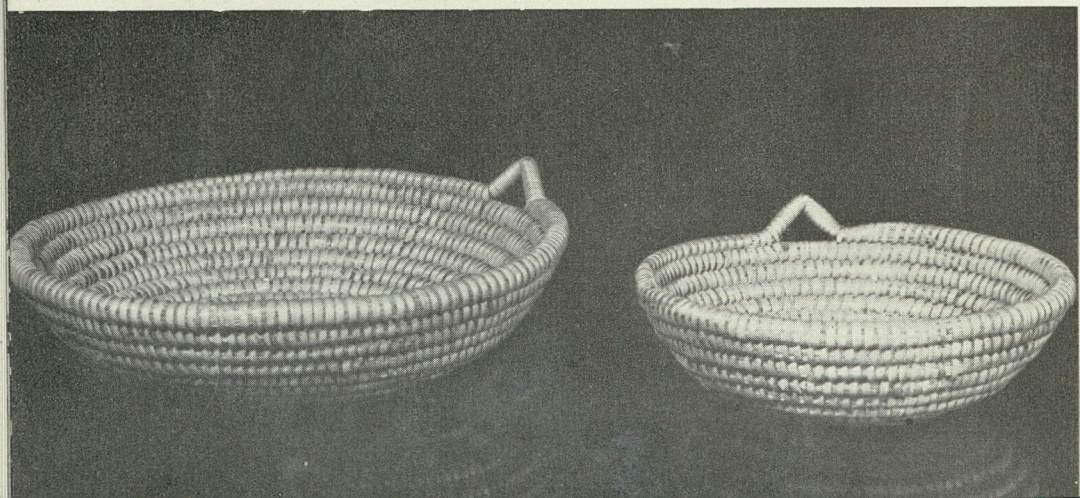
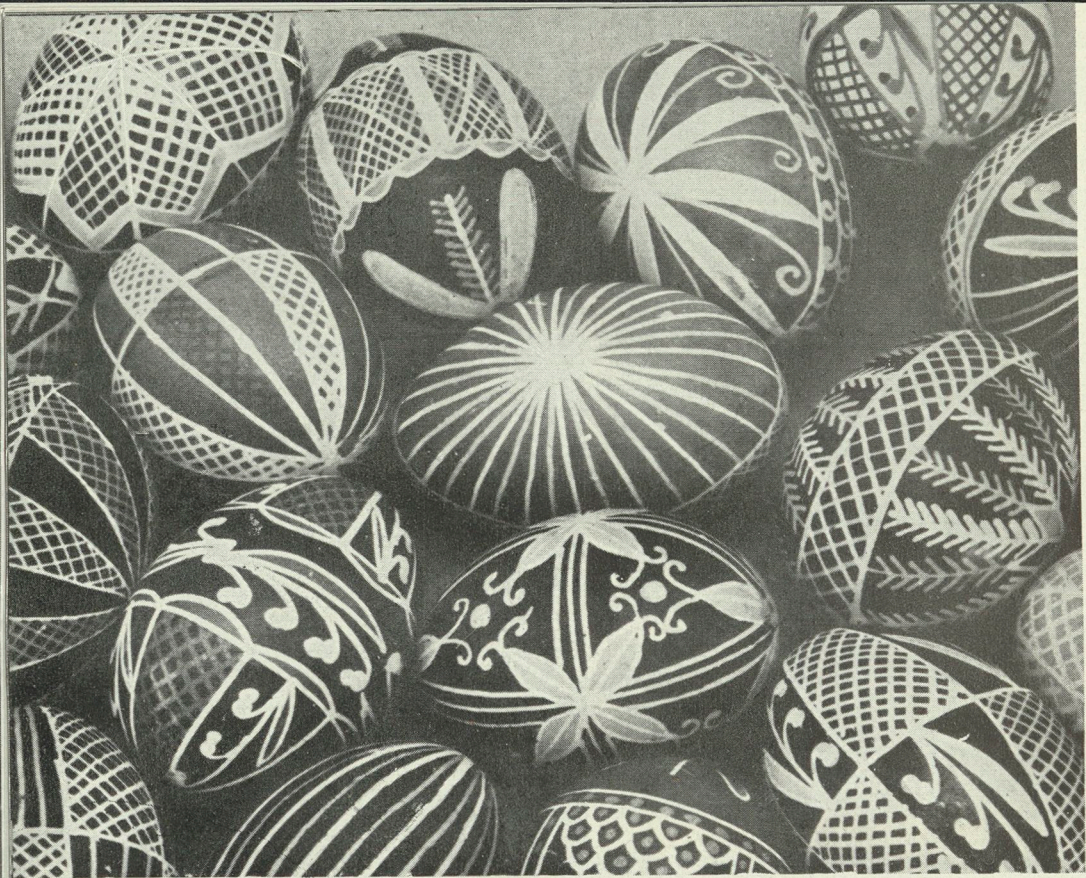
Uppe till vänster: Blåtryck med traditionellt mönster i gul färg på blå botten

Nere till vänster: Två olika mönster av det samtida blåtrycket enligt förslag av konstnären Radko Kratina från Folkkonstcentralen i Prag

Uppe: Handvävd matta av ylle, rågfärgad, grå, körsbärsröd och svart. Utförd vid Folkkonstcentralen i Bratislava enligt förslag av Viola Thainová efter folkvärnas teknik

Till höger: Klädestyg med vita och gula ränder på röd botten, utförd efter gammaldags vävnader från Chodsko i sydvästra Böhmen. Förslag och utförande av folkvävaren Štěpán Kapic, genomfört i Folkkonstcentralens verkstad i Postřekov

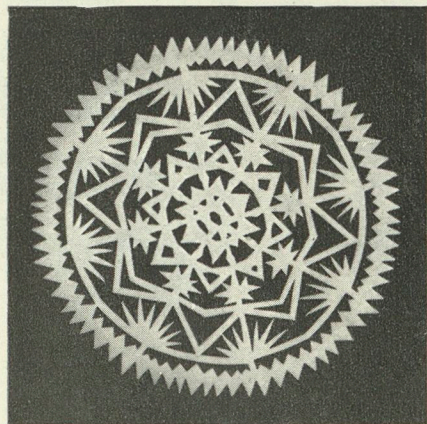
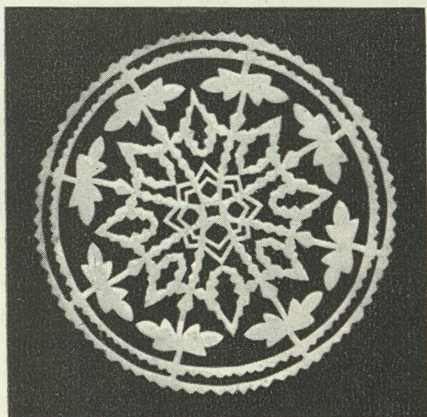

Uppe till vänster: Målade ägg, dekorerade med mönster som målats över vax. Folkmålariinnors arbete från slovakiskt mähriska gränslandet

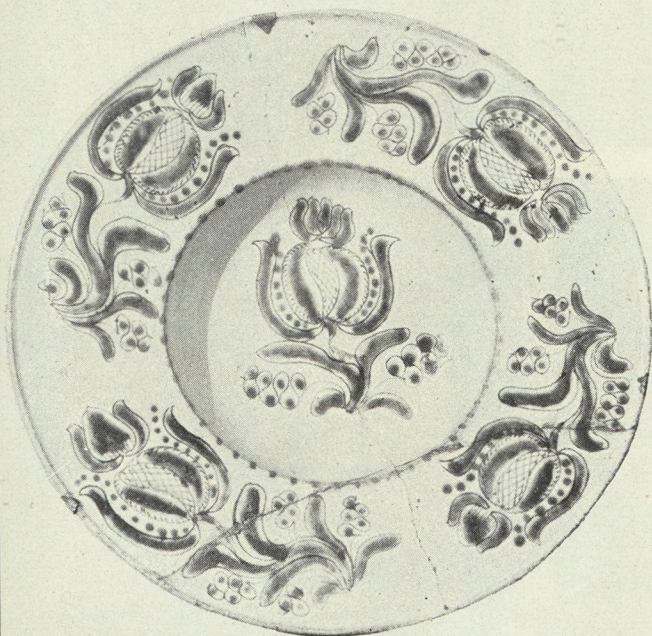
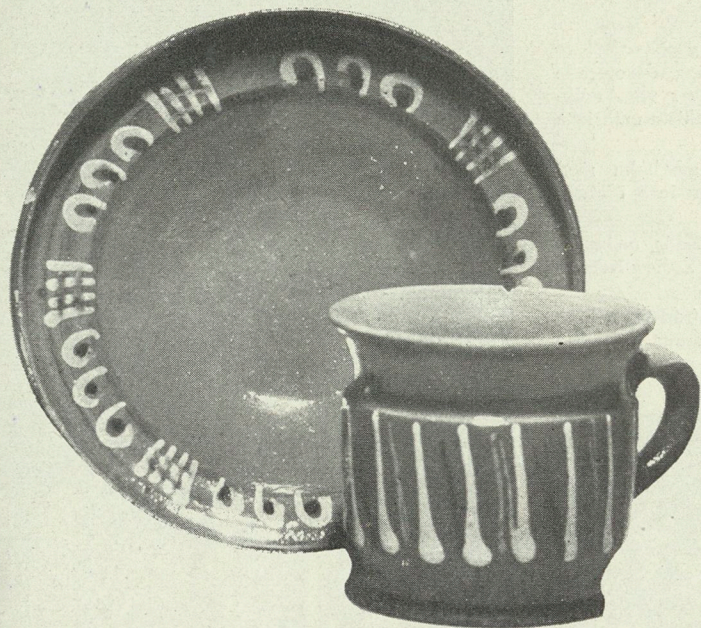
Nere till vänster: Skålar av halm med omflätning av bast från Hornácko i Mähren. Folkflätarnas arbete

Nere: Ringklippning från Žďár nedanför Tatrabergen. Alžběta och Žofie Křišťáková's arbete av papper

Till höger: Pepparkaksform från slovakiskt mähriska gränslandet från slutet på förra århundradet

Keramikkruka och tallrik
av krukmakare František
Volf från Koloveč i
södra Böhmen, dekorerad
med vit lera, burell och
grön glasyr

Nere till vänster: Tallrik med blå glasyr, dekorerad med graverat ornament från södra Böhmen. Förra århundradets mitt — Kruka från östra Slovakien, dekorerad med färgad lera, förra århundradets slut

Uppre: Krukmakerivaror från Valašské Meziříčí. Karel Hausers senaste produkter från Folkkonstcentralens verkstad.

Till höger: Kruka dekorerad med figuralmotiv. Utarbetat av krukmakaren Michal Polaško (+ 1956) från Pozdišovce i östra Slovakien.

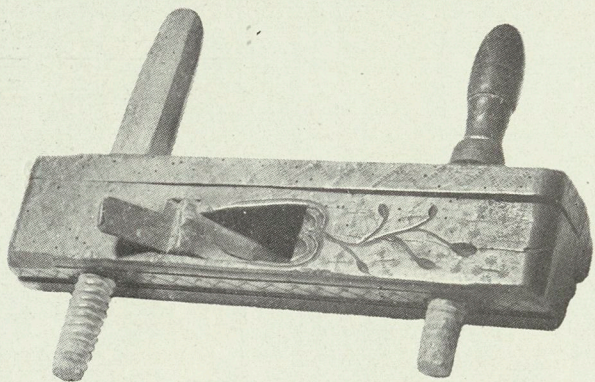

Den lidande Kristus. Folkligt träsnideri med polykrom från förra århundradets första hälft östra Slovakien.

Till höger: Keramikern, nationalkonstnären Ferdiš Kostka (1951): Den heliga Veronika, plastik i majolik.

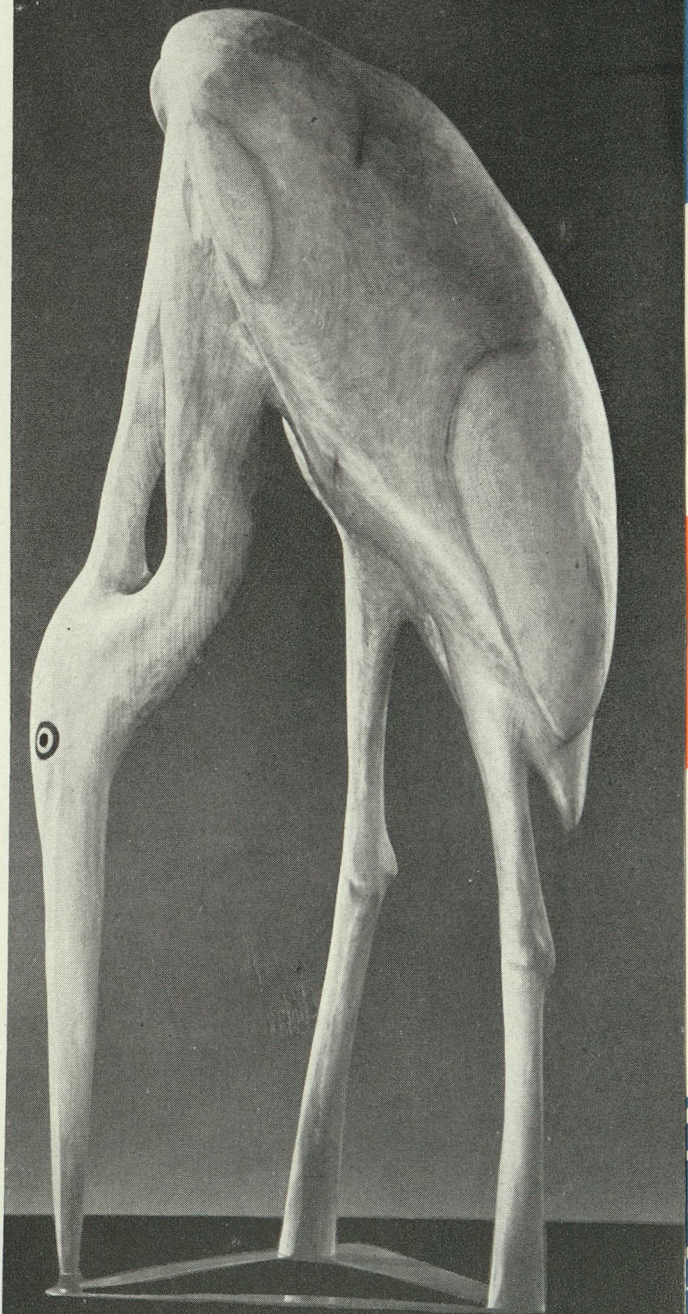

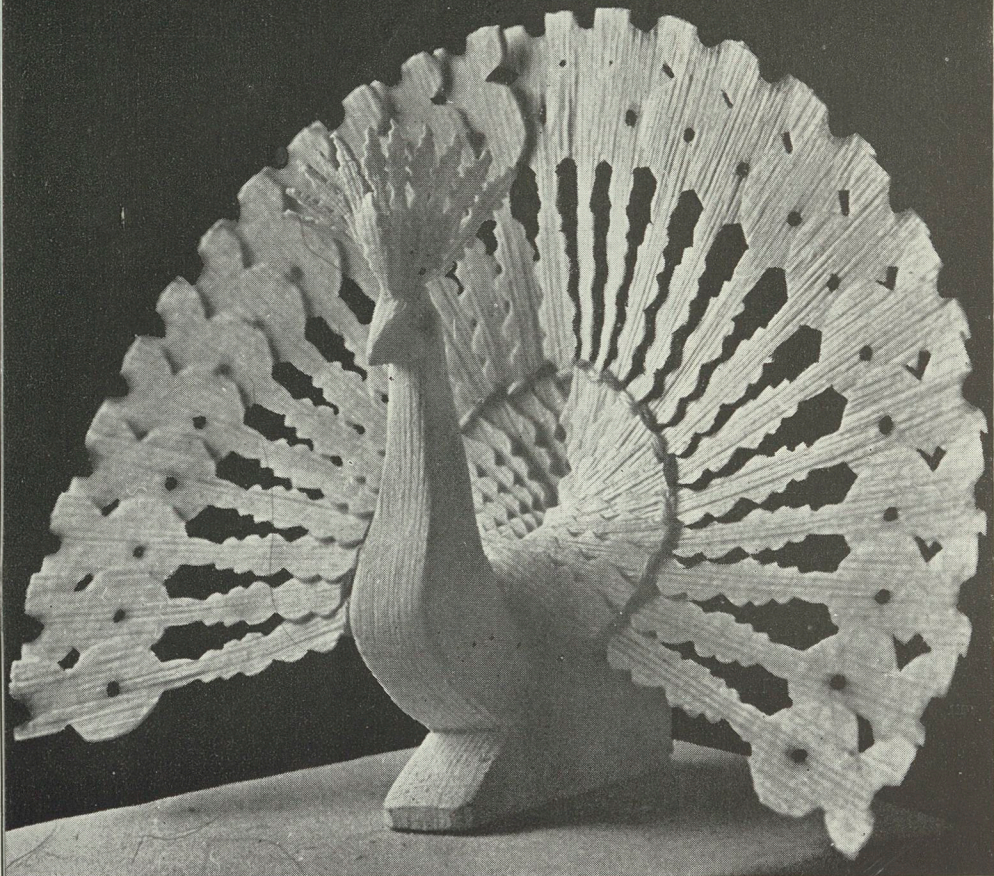

Uppe till vänster: Snickarhyvel, kallad « drážkovník », dekorerad med flat snideri från förra århundradets mitt (ur Nationalmuseets samlingar i Prag)

Nere till vänster: Träkista till förvaring av spannmål, s. k. súdek, tillverkad i skifferteknik och dekorerad med graverad teckning. Ett folkarbete från Valašsko från förra århundradets början.

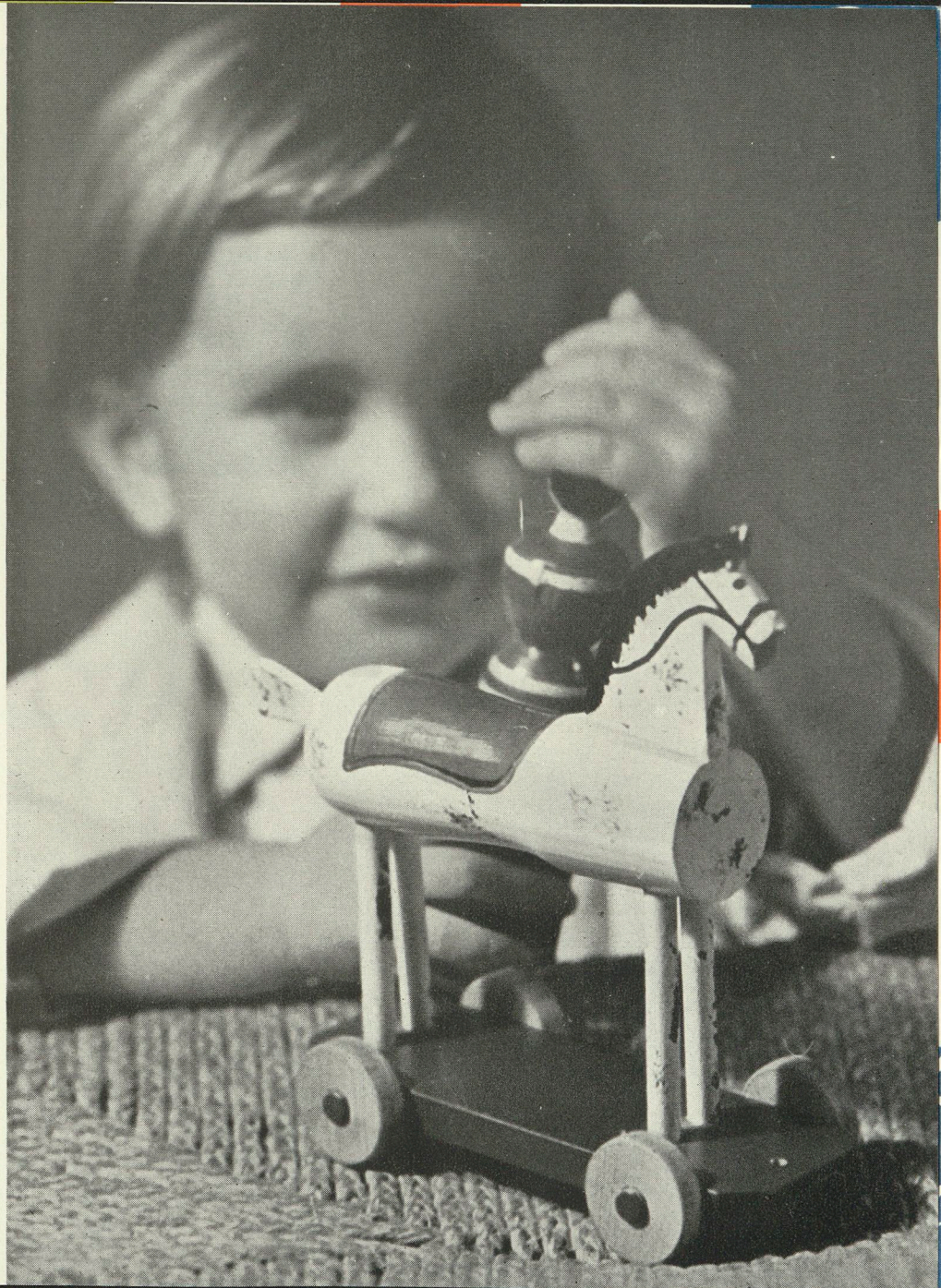
Till höger: Häger i thuja, skuren plastik av konstnären Václav Kautman från år 1957, 65 cm hög

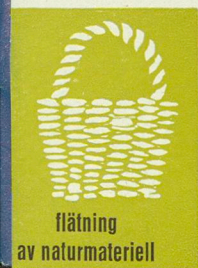
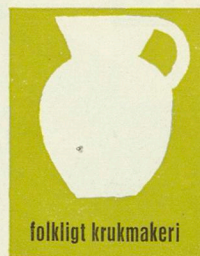
Påfågel av kluvet trä, utarbetat av konstnären Václav Kautman, utställt av Folkkonstcentralen på Expo 58 i Bryssel

Till höger: Traditionell allmogeleksak av trä från Skašov i Böhmen. Tillverkad i Folkkonstcentralen i Prag.

FOLKKONST I TJECKOSLOVAKIEN

På omslagets första sida detalj ur en broderad bröllopsflagga enligt förslag av konstnärinnan Luba Krejčí, på omslagets baksida hela flaggan • På de inre framsidorna en vy från Höga Tatra i Slovakien, färgfotografi av Alexander Paul • På de inre baksidorna ett kartschema över Tjeckoslovariens samtida hemslöjd • Katalogen har utgivits av Dům výtavních služeb (Utställningsbyrån) i Prag i dr Vojtěch Tilkovskýs redaktion och Zoia Kašpříková's grafiska bearbetning • Omslaget har tryckts av Orbis, tiskařské závody, Praha, texten har tryckts av Středočeské tiskárny, provozovna 104, Praha.

FOR

LEKKONST I TJECKOSLOVAKIEN

